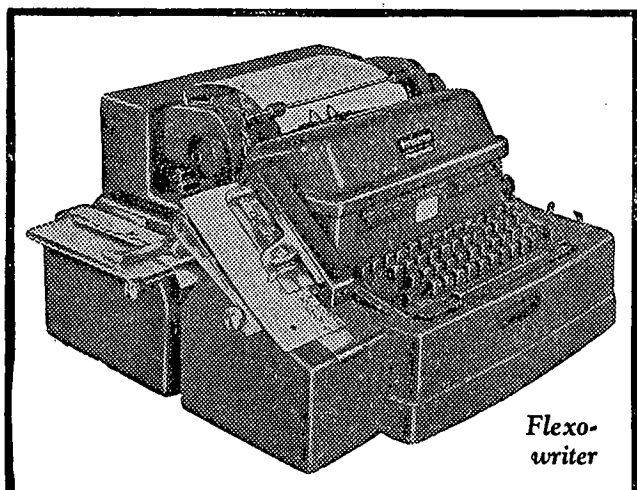

Economisch - Statistische Berichten

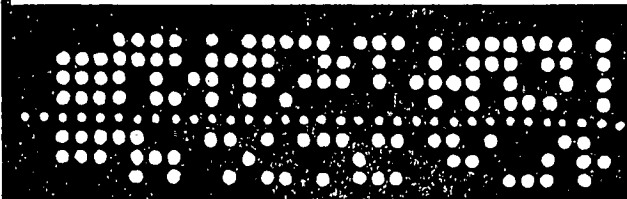
44e JAARGANG - 23 SEPTEMBER 1959 - No. 2202

Friden aan de top van office automation

Uw veelomvattende kantoorarbeid wordt sneller, meer economisch en met grotere accuratesse verwerkt met FRIDEN tape-machines. Deze machines, die werken met in tape geponste codetaal, ponsen, lezen, schrijven, selecteren en verzamelen automatisch. Gelijktijdig met de algemeen toegepaste administratieve handelingen, zoals typen, rekenen, factureren en het voeren van een orderadministratie, kan als bijproduct automatisch een ponsband worden verkregen. De ponsband kan, behalve door FRIDEN machines, ook worden gebruikt om andere kantooromachines automatisch te laten werken, waardoor het herhaald vastleggen van dezelfde gegevens wordt voorkomen, zodat de kosten van de administratie aanzienlijk verlaagd worden.

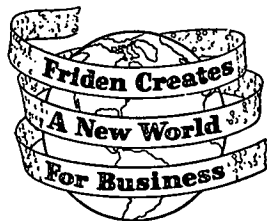
Flexo-
writer

- Pons in :
Papieren tape, Flexowriterkaarten, Ponskaarten
- Leest en schrijft uit :
Papieren tape, Flexowriterkaarten, Ponskaarten

ANDERE FRIDEN PRODUCTEN

- Telmachines
- Rekenmachines
- Factureermachines

Friden

Verkoopmaatschappij
Nederland N.V.

COOLSINGEL 49, ROTTERDAM. TELEFOON 12 01 15

758

Adviezen
en bemiddeling
inzake
levensverzekeringen
en
pensioencontracten

R. MEES & ZONEN

ROTTERDAM

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: 0 1800 52939. Administratie: 0 1800 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B.fr. 400). Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-6.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaf van redenen te weigeren.

Vermogensverdeling 1956

Evenals de „Inkomensverdeling 1955”, waaraan wij vorige week op deze plaats een enkel woord wijdden, heeft de „Vermogensverdeling 1956” ¹⁾ enige bestedingsbeperkingsveren moeten laten: het C.B.S. heeft zich ditmaal beperkt tot de gegevens over de vermogensverdeling en het gemiddelde vermogen in ons land, de provincies, de economisch-geografische gebieden en de gemeenten.

De publikatie der vermogensverdelingen heeft weer met zoveel discretie plaats gevonden, dat het bijv. voor een nieuwsgierig dorpsbewoner niet mogelijk is uit de statistiek af te lezen in welke vermogensklasse de rijkste man van het dorp wel thuis behoorde. Voor de oplossing van deze puzzel zal hij zich vermoedelijk tevens alle kennis, die aan een niet te grote dorpsgemeenschap inherent pleegt te zijn, volledig ten nutte moeten maken.

Enkele gemiddelden hebben wij in de eerste vijf kolommen van de tabel gereproduceerd. Men dient erop bedacht te zijn, dat deze gemiddelden, doordat de betreffende statistiek in wezen een — zij het bewerkt — bijproduct is van de belastingheffing, wat vertekend zijn. Zo konden de vele kleine vermogensbezitters, die niet in de belastingadministratie voorkomen, niet in de statistiek worden verwerkt, een omstandigheid, die tot gevolg heeft, dat de gemiddelde vermogens per belastingplichtige geflatteerd en die per inwoner gedeflatteerd zijn. Bovendien hebben regionale verschillen in de gemiddelde gezinsgrootte nog een tweeledige invloed. Naarmate het kindertal per gezin groter is, vallen, als gevolg van de opschuiving van de belastinggrens naar boven, meer vermogens buiten de waarneming en dit deflatteerend effect wordt nog versterkt doordat een naar verhouding groot aantal kinderen het vermogen per inwoner drukt.

¹⁾ Centraal Bureau voor de Statistiek: „Vermogensverdeling 1956”, 75 blz.; f. 7,15. Verkrijgbaar bij Uitgeversmaatschappij W. de Haan N.V., Zinzendorfflaan 3, Zeist.

Een vluchtige blik op de gemiddelden doet echter wel vermoeden, dat het grote verschil in rijkdom tussen Bloemendaal en Stein niet geheel en al op rekening van verschillen in kinderrijkdom — de gemiddelde gezinsgrootte in Bloemendaal is 3,57 en in Stein 4,52 — kan worden toegeschreven. De, in vergelijking met andere gemeenten en landsdelen, geringe toeneming van het vermogen per inwoner in de stad Utrecht heeft een op het eerste gezicht merkwaardige oorzaak: annexatie. Onder de 43.000 inwoners die deze stad er enige jaren geleden dank zij grenswijzigingen bijkreeg, bevonden zich blijkbaar weinig vermogenden. Mede als gevolg van dezelfde grenswijzigingen werden de inwoners van het niet door de stad Utrecht geannexeerde deel van Jutphaas ongemerkt gemiddeld 200 pCt. „rijker”.

Zulks in tegenstelling tot de inkomensverdeling is de vermogensverdeling in ons land ongelijkmatiger geworden — de constante van Pareto daalde

van 1,57 in 1953 tot 1,44 in 1956 en de kromme van Lorenz werd iets krommer —, hetgeen duidt op een relatieve toeneming van het aantal bezitters van grote vermogens. Als één der vermoedelijke oorzaken van deze verschuiving naar boven noemt het C.B.S. de relatieve toeneming van de effectenportefeuilles. Eén gevolg is in ieder geval een absolute toeneming van het aantal personen met een vermogen van f. 100.000 of meer van 37.209 in 1951 tot 66.491 in 1956 en een stijging van het aantal miljonairs van 941 tot 2.243. Over deze laatste — die gezamenlijk 0,5 pCt. van het aantal belastingplichtigen uitmaken, bijna 14 pCt. van het vermogen bezitten en 24 pCt. der totale vermogensbelasting verschuldigd zijn — hebben wij in de laatste kolommen wat cijfermatig uitgeweid. Als geen ander immers zijn zij in staat te beoordelen of de zegswijze dat geld niet gelukkig maakt op waarheid berust, dan wel fungeert als vergulde pil voor de velen die weten, dat het zonder geld ook niet alles is.

	Gemiddeld vermogen per:						Aantal miljonairs	Gemiddeld vermogen per miljonair x f. 1.000
	belastingplichtige		inwoner					
	1951 a)	1956	1951 a)		1956			
			absoluut		1951 = 100	1951 a)		
Groningen ...	52.742	79.518	2.872	4.104	143	22	72	1.683
Friesland ...	43.383	59.326	2.146	2.834	132	15	24	1.580
Drenthe ...	39.107	55.997	1.750	2.602	149	5	14	1.707
Overijssel ...	46.634	68.329	1.830	2.541	139	75	128	2.280
Gelderland ...	47.827	70.115	2.038	2.812	138	89	218	1.747
Utrecht ...	57.595	90.446	2.616	3.801	145	98	195	2.248
Noord-Holland ...	59.255	91.878	2.326	3.499	150	234	626	1.988
Zuid-Holland ...	60.181	90.747	2.256	3.378	150	314	729	2.097
Zeeland ...	40.951	60.608	2.575	3.870	150	4		
Noord-Brabant ...	44.067	63.673	1.543	2.145	139	82	192	2.197
Limburg ...	37.212	57.173	1.076	1.609	150	3	36	1.438
N.O. Polder ...	23.734	55.553	621	2.185	352	0	0	0
Nederland ...	51.656	77.448	2.080	3.025	145	941	2.243	2.033
Amsterdam ...	64.370	99.251	1.829	2.815	154	77	245	1.884
Rotterdam ...	65.946	101.466	1.517	2.252	148	73	166	2.420
Den Haag ...	70.491	105.780	3.142	4.741	151	106	276	1.786
Utrecht ...	55.157	76.536	1.725	1.944	113	16	25	1.633
Bloemendaal ...	132.135	221.291	16.431	30.234	184	51	110	2.356
Stein (Limb.) ...	26.479	44.427	366	421	115	0	0	0

a) Bron: Vermogensverdeling 1951. * = niet afzonderlijk gepubliceerd.

INHOUD

Vermogensverdeling 1956	Blz. 759	Management Science; het congres van „TIMS” in Parijs, door Drs. E. Kaptein en Drs. C. van de Panne	Blz. 767
Gedifferentieerde loonvorming, door Drs. W. Hessel met een naschrift van J. A. Langelaan	760	Aantekening: De Westeuropese gasvoorziening; aardgas in het Nabije Oosten, door F. S. Noordhoff	768
Op weg naar een Latijns-Amerikaanse regionale markt (I), door Drs. H. Linnemann	761	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans ...	770
De Belgische Staatsbegroting 1959, door V. Delvaux	763		

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Gedifferentieerde loonvorming

Het artikel van de heer J. A. Langelaan onder de titel: „Gedifferentieerde loonvorming” in „E.-S.B.” van 26 augustus jl. is zo typerend voor een in ons vaderland nog al sterk verbreide loonpolitieke geestesgesteldheid, dat ik de verleiding enige kanttekeningen te plaatsen niet kan weerstaan.

Steeds duidelijker blijkt dat men in de loonpolitiek zo iets als de quadratuur van de cirkel hoopt te vinden. Wanneer men het systeem van algemene loonronden afwijst — de heer L. meent dat zij een *averechts* effect hadden, uit welke opmerking ik geen andere stelling kan maken, dan dat deze rondes *ex post* loonsverlagingsronden bleken te zijn, hetgeen door de laagstgeschoolde loonstatisticus kan worden weerlegd — dan zou ik niemand daartoe het goed recht willen ontzeggen. Men verplicht zich dan echter het alternatief te geven.

Voor degenen — waartoe ik mij gaarne reken — die geen beter systeem weten te bedenken, is het gemakkelijk en uitermate teleurstellend toeschouwer te zijn bij alle pogingen om de begeerde vrijere loonpolitiek gestalte te geven. Vermakelijk allereerst omdat men dus kennelijk een nog gestaltloze loonpolitiek begeerde boven een loonpolitiek die een zó duidelijke gestalte had, dat zelfs de schaduwen waarneembaar waren. De begeerte bleek zo vaag gericht, dat zij welhaast aan een utopie doet denken. Uit utopieën zijn grote reële constructies geboren. Van utopieën dus geen kwaad gesproken. Maar wat er van te denken wanneer het streven naar meer vrijheid — voor de betrokkenen synoniem met minder overheidsinvloed — leidt tot een loonpolitiek met — ten minste als kinderziekte — als euvel meer gedetailleerde overheidsbemoeiing dan de oude loonpolitiek kenmerkte? Alleen hier ligt het *averechts* effect.

Vermakelijk en teleurstellend in de tweede plaats, omdat op de keper beschouwd men al ontwerpend en construerend, met de ene hand uitvlakt wat men met de andere heeft getekend. Men wil differentiatie en benadrukt de mogelijkheid van repercussie. Zo schrijft de heer L.: „Gehoopt moet worden, dat het college zich bij de toetsing van deze eerste collectieve arbeidsovereenkomst (voor de metaalindustrie, H.) aan de nieuwe richtlijnen terzake zal realiseren welke repercussies in andere bedrijfstakken te duchten zijn indien de c.a.o. groot-metaal onveranderd wordt goedgekeurd”. Dus vrees voor een algemene loonronde, alias mislukking der differentiatie leidt tot .... tegenwerking van de eigen poging te differentiëren!

Voorts worden benadrukt de gevolgen voor de arbeidsmarkt, die uit een te forse verhoging van de lonen in de metaalindustrie voor andere bedrijfstakken zouden voortvloeien. Afgezien van het feit dat alles waar „te” voor staat fout is, werd de differentiatie steeds bepleit om meer mobiliteit op de arbeidsmarkt te bereiken. Diezelfde mobiliteit wordt thans gevreesd! Men geeft gas en remt.

Een volgend frappant staaltje van zweven tussen hoop en vrees blijkt uit de beschouwingen die in genoemd artikel worden gegeven over de verplichting die aan de werkgevers wordt opgelegd om de loonsverhoging niet door te berekenen. Dit zou onbillijk zijn omdat „met meer recht gesteld kan worden, dat de gedragingen der consumenten van doorslaggevend betekenis zijn voor de bepaling van de marktprijs van producten en verleende diensten”.

M.a.w.: niet de *kostenzijde* der lonen doch de *bestedingszijde* der lonen vormt het gewicht in de schaal der prijsvorming. Als dat zo is, wordt de weerstand tegen algemene loonronden — afgezien van hun hoogte! — volslagen irrationeel. Het argument tegen loonronden was immers dat zij tot loonkostenverhoging leiden in de bedrijven, die onvoldoende winst maken, en derhalve tot prijsstijging. Overigens is het nog altijd zo dat het de ondernemers zijn die de prijzen vaststellen en geen consument hen kan dwingen de prijzen te verhogen.

Wanneer gedifferentieerde loonsverhogingen tot prijsstijging mogen leiden, laten we dan — ter opheldering van het bizarre loonpolitieke klimaat — spoorlags terugkeren tot algemene loonronden. Over hun hoogte valt apart te praten. Geen doorberekening van de loonsverhoging in de prijzen is „in the game”. Waar blijft anders de zin van de differentiatie? Het komt mij voor dat we in ons land het slachtoffer zijn geworden van een streven naar perfectionisme, waarvan de uitkomsten *averechts* zijn.

Amsterdam.

W. HESSEL.

NASCHRIFT

De heer Hessel meent in mijn artikel argumenten te ontdekken die eerder pleiten voor het systeem van algemene loonronden dan voor gedifferentieerde loonvorming. Indien niet de *kostenzijde* doch de *bestedingszijde* der lonen van doorslaggevend belang is voor de prijsvorming, waarom dan geen algemene loonronden, zo stelt de heer Hessel. Mijns inziens verliest hij dan uit het oog dat het in de algemene aanwijzing vervatte criterium, n.l. dat de loonsverhogingen moeten worden afgestemd op de te verwachten produktiviteitsverbetering in de betreffende bedrijfstak, toch wel degelijk zinvol is, omdat daarmee het draagkrachtprincipe wordt geïntroduceerd, een begrip dat in ons maatschappelijk bestel veelvuldig wordt gehanteerd. De ondernemers kunnen nu eenmaal niet, als het gaat om kostenverhogende factoren, in macro-economische termen denken: voor hen komt het er op neer of de te verwachten lastenverzwaring — in dit geval de loonsverhogingen — in hun bedrijf of bedrijfstak de kosten van de te leveren diensten of producten niet zo zeer doet stijgen dat de rentabiliteit van de onderneming wordt aangetast.

De stelling, dat loonkostenverhoging in bedrijven die onvoldoende winst maken van zelf leidt tot prijsstijging, kan niet worden onderschreven: het is ten slotte de consument die in een zo gevarieerde en overvloedig voorziene huishouding als de Nederlandse thans weer is, overwegende invloed uitoefent op de prijsvorming, waarbij hij zich niet verdiept in de vraag of de marge voor de ondernemer wiens producten hij koopt wel voldoende is. Iets anders is dat, zolang van een krappe arbeidsmarkt sprake is, de gedifferentieerde loonvorming afgestemd op produktiviteitsverhoging tot een dode letter dreigt te worden, zowel door te weinig differentiatie als door overtrekking van de loonsverhogingen. Matiging bij de toepassing der differentiatiepolitiek is dus thans zeker geboden, doch een terugkeer en dan nog wel spoorlags tot het systeem van algemene loonronden is zeker niet aan te bevelen, zowel vanwege het gedwongen karakter als vanwege de verdorrende invloed die daarvan op het loonpolitieke klimaat uitgaat.

's-Gravenhage.

J. A. LANGELAAN.

In dit artikel belicht schrijver enkele van de belangrijkste aspecten van het streven naar een Latijns-Amerikaanse regionale markt. Het primaire doel dat met de integratie wordt beoogd is de opbouw van een eigen produktie-apparaat, met name voor kapitaalgoederen. Over de vraag, of de integratie zich reeds vanaf het eerste begin zou moeten uitstrekken tot alle landen van Latijns-Amerika die zulks wensen, of dat begonnen moet worden met de vorming van enkele „blokken” die dan later kunnen worden samengevoegd tot één geheel, lopen de opvattingen uiteen. Het ziet er volgens schrijver naar uit, dat de voorstanders van de blokvorming het pleit zullen winnen. Het is evenwel niet de vraag „blokvorming of totale integratie” als zodanig die een belangrijk geschilpunt vormt; het zijn de omstandigheden welke hebben geleid tot de gedachte van de vorming van „sub-regions” waarin de eigenlijke problemen liggen. Deze omstandigheden zijn: het bestaande verschil in de mate van economische ontwikkeling en de tegenstellingen op het gebied van de monetaire politiek.

Op weg naar een Latijns-Amerikaanse regionale markt

(I)

De termen economische integratie en gemeenschappelijke markt, voor de Europese economist reeds vertrouwde klanken, hebben in de afgelopen jaren ook in Latijns-Amerika snel aan betekenis en bekendheid gewonnen. Hoewel de Economische Commissie voor Latijns-Amerika (E.C.L.A.) van de Verenigde Naties in haar jaaroverzicht van 1949 de regionale markt al terloops noemde, duurde het nog tot 1956 voordat men aan dit idee werkelijke aandacht ging schenken in geheel Latijns-Amerika. Sedertdien zijn enkele belangrijke beslissingen genomen, en zijn de plannen vanuit de academische sfeer gebracht in het vlak van de feitelijke economische politiek, al wil dit nu ook weer niet zeggen dat de gemeenschappelijke markt al binnen één of twee jaar een realiteit zal zijn. Dit artikel zal zich bezig houden met enkele van de belangrijkste aspecten van het streven naar de regionale markt, hoofdzakelijk in algemene termen. In een volgend artikel zullen de feitelijke vorderingen op de weg naar economische integratie worden besproken.

Hoewel de beraadslagingen over en later de totstandkoming van de Europese Economische Gemeenschap stellig een stimulans hebben gevormd voor het integratiestreven in Latijns-Amerika, zou het onjuist zijn dit laatste te zien als een loutere navolging van het Europese voorbeeld, of als gebaseerd op dezelfde gronden. Ongetwijfeld is er overeenkomst, maar de noodzaak van de integratie wordt toch op andere wijze geargumenteed. Allereerst ontbreken in Latijns-Amerika de politieke argumenten; zij zouden eerder een hinderpaal vormen in deze landen, waar de nationale eer en zelfstandigheid zo belangrijk zijn. De argumentatie ligt geheel in het economische vlak; de hoeksteen van het betoog vormt de schatting van het toekomstig verloop van de export.

Na de tweede wereldoorlog is de gezamenlijke export van de Latijns-Amerikaanse landen naar de rest van de wereld minder gestegen dan de export van de geïndustrialiseerde landen, en zelfs minder dan gemiddeld voor de niet-geïndustrialiseerde landen het geval is geweest. Schattingen omtrent het toekomstig verloop van de gezamenlijke export werden gemaakt door de E.C.L.A. en door econo-

men van de Organisatie van Amerikaanse Staten; zij stemmen overeen in de verwachting dat, in the long run de totale export niet meer dan 2 tot 2½ pCt. per jaar zal stijgen, een export die vrijwel uitsluitend uit grondstoffen bestaat. Deze stijging is zo gering, dat zonder een fundamentele wijziging in economische politiek de plannen tot economische ontwikkeling van dit werelddeel ernstig in gevaar komen, en wel om de volgende redenen.

Evenals in vele andere minder-ontwikkelde landen wordt het groeitempo van de economieën van Latijns-Amerika in belangrijke mate bepaald door de mogelijkheid deviezen te verwerven. De inkomsten uit export dienen dan voor de betaling van rente op en aflossing van buitenlandse leningen, en voor de import van noodzakelijke goederen, voornamelijk kapitaalgoederen en essentiële grondstoffen. Ruim 15 pCt. van de exportopbrengst is thans nodig voor de dienst der leningen; als gevolg van de reeds aangegane verplichtingen zal dit percentage zeker nog stijgen. De gemiddelde directe importquote van investeringen in Latijns-Amerika bedraagt 0,3 tot 0,4, d.w.z. 30 tot 40 pCt. van het te investeren bedrag moet worden uitgegeven aan importgoederen en dus beschikbaar zijn in vreemde valuta.

Sedert het eind van de oorlog is de bevolking van Latijns-Amerika toegenomen met ca. 2,7 pCt. per jaar, en er zijn voorsnog geen tekenen die er op wijzen dat dit percentage in de naaste toekomst lager zal worden. Bij een gelijkblijvende welvaart (of beter: armoede) per hoofd der bevolking dient het nationaal produkt dus reeds te stijgen met 2,7 pCt. per jaar. In het decennium 1945-1955 heeft men de produktie per hoofd kunnen verhogen met 2,7 pCt. per jaar, daar men kon putten uit tijdens de oorlog gevormde deviezenreserves. In de periode 1955-1958 was de stijging per hoofd slechts 1,1 pCt. per jaar. Neemt men de stijging tijdens de eerstgenoemde periode als „target”, als doel van de economische politiek, dan is derhalve een jaarlijkse produktiestijging van $2,7 + 2,7 = 5,4$ pCt. vereist.

Na hetgeen hierboven is gezegd over de beslissende rol die gespeeld wordt door de importcapaciteit, welke weer afhankelijk is van de exporten, zal het duidelijk zijn dat bij een gelijkblijvende produktiestructuur het genoemde doel

niet te bereiken is. Immers, een produktiestijging zou, onder deze voorwaarde, een evenredige stijging van de export vergen; de geraamde exportstijging is echter niet eens of nauwelijks voldoende om de bevolkingsaanwas te kunnen neutraliseren. De enige weg die leiden kan tot het gestelde doel — aannemende dat de exportmogelijkheden inderdaad juist beoordeeld zijn — is een verandering in de produktiestructuur, met andere woorden: imports substitutie. En deze imports substitutie nu vereist een regionale markt.

De nationale markt is in de meeste Latijns-Amerikaanse landen zeer beperkt, niet alleen door de geringe bevolkingsomvang van vele staten maar vooral door het lage inkomen per hoofd der bevolking. Slechts de grote landen (Mexico, Brazilië, Argentinië, Colombia, Peru) en de relatief rijkere republieken (Chili, Uruguay, Venezuela) hebben een nationale industrie van betekenis, in overwegende mate gericht op de voortbrenging van consumptiegoederen. Ook in deze landen is de nationale markt echter te klein dan dat er voor kapitaalgoederenindustrieën voldoende afzetmogelijkheden zouden bestaan. Toch zijn het juist de importen van kapitaalgoederen die men wil vervangen door eigen produktie. In de hoogstontwikkelde landen van Latijns-Amerika is de import van consumptiegoederen al tot een minimum gereduceerd. Men heeft zich hiermede onbedoeld in een kwetsbare positie gebracht, aangezien de importen nu bijna geheel bestaan uit goederen van essentieel belang voor het functioneren van het produktie-apparaat, en een daling van de export dus de nationale economie direct in gevaar brengt. Vandaar dan ook de noodkredieten aan landen als Argentinië en Chili, en vandaar de noodzaak investeringsgoederen en bepaalde (synthetische) grondstoffen zelf te produceren, temeer waar juist deze goederen nodig zijn voor de verdere economische ontwikkeling.

De opbouw van een eigen produktie-apparaat, met name voor kapitaalgoederen, is derhalve het primaire doel dat met de integratie wordt beoogd. Het is de hierboven weergegeven argumentatie die door de E.C.L.A. aan de betrokken regeringen wordt voorgehouden, en die door deze ook als juist wordt erkend. Vrijwel alle landen kennen het exportprobleem aan den lijve; het is in het recente verleden onderstreept: in 1958 was de waarde van de gezamenlijke export maar liefst 8 pCt. lager dan die van het voorafgaande jaar. De ervaringen met protectionistische of discriminerende maatregelen van de zijde der industrielanden, de bevoorrechte positie van de geassocieerde overzeese gebieden op de Europese gemeenschappelijke markt, de voortgaande vervanging van natuur- door synthetische produkten, al deze zaken stemmen de Latijns-Amerikaanse exporteurs niet hoopvol. Uitvoer op grote schaal van industrieproducten moet, gezien de concurrentiepositie, voorlopig een wensdroom worden geacht.

Is de vergroting van de markt ten behoeve van (verdere) industrialisatie het belangrijkste argument voor het creëren van een regionale markt, het is geenszins het enige. Een aantal bijkomende redenen mogen hier wel in het kort worden genoemd. Zo zal bijv. de grotere marktomvang hoogstwaarschijnlijk de belangstelling van het buitenlands kapitaal voor dit werelddeel verhogen, en aan kapitaal bestaat grote behoefte. Tot dusver hebben buitenlandse kapitaalverschaffers hun activiteiten meestal beperkt tot exportindustrieën. Ook voor het inheemse kapitaal wordt de markt nu aantrekkelijker, wat het terrein van de overheidsinvesteringen kan beperken. De ervaringen met overheidsbedrijven en de in vele landen heersende neiging tot eco-

nomisch liberalisme maken dat dit een belangrijk punt wordt geacht. Voorts mag verwacht worden dat de natuurlijke rijkdommen van het gebied beter zullen worden benut; dit geldt met name voor de kleinere staten waar zowel de markt als de complementaire produktiefactoren ontbreken. Coördinatie van ontwikkelingsprogramma's, die nu nog veelal toekomstplannen zijn, zou een ander belangrijk winstpunt zijn. Ook op het gebied van de monetaire politiek zou samenwerking en onderling overleg van groot belang zijn; nu poogt men herhaaldelijk door onderwaarding van de nationale munt eigen moeilijkheden af te wentelen op andere landen. En ten slotte zou de gemeenschappelijke markt vele landen er toe brengen het huidige fiscale systeem — vaak vrijwel uitsluitend bestaande uit indirecte belastingen — ondanks de tegenstand van bepaalde belangengroepen te vervangen door een sociaal en economisch te prefereren stelsel dat mede dienstbaar gemaakt kan worden aan de economische ontwikkeling.

Al is men het er in alle landen van Latijns-Amerika over eens, dat de totstandkoming van een regionale markt een uitermate wenselijke zaak is, de meningen lopen uiteen, wanneer er gesproken wordt over concrete vormen van integratie en hoofdlijnen van de te volgen economische politiek. Het is op zichzelf al niets bijzonders dat in het overleg tussen ruim twintig staten meningsverschillen rijzen; het is nog minder verwonderlijk in dit speciale geval, gezien de grote verschillen in economische ontwikkeling, de vaak tegengestelde belangen der diverse naties, en de vertroebeling van het geheel door politieke kwesties. De voornaamste moeilijkheden en geschilpunten zijn de navolgende.

Allereerst lopen de opvattingen uiteen over de vraag of de integratie zich reeds vanaf het eerste begin zou moeten uitstrekken tot alle landen van Latijns-Amerika die zulks wensen, of dat begonnen moet worden op kleinere schaal met de vorming van enkele „blokken” die dan later kunnen worden samengevoegd tot een geheel. Het ziet er naar uit, dat de voorstanders van de blokvorming het pleit zullen winnen. Zonder de gevaren te willen onderschatten die hierin gelegen kunnen zijn, moet worden erkend dat de concrete situatie waarschijnlijk geen andere reële mogelijkheid biedt. De pogingen die een land als Mexico doet om toch de idee van een geografisch al-omvattende integratie van den beginne af in praktijk te brengen — welke pogingen zeer begrijpelijk zijn daar Mexico de sterkste concurrentiepositie heeft — zullen naar alle verwachting dan ook niet veel resultaat hebben.

Het is evenwel niet de vraag „blokvorming of totale integratie” als zodanig die een belangrijk geschilpunt vormt; het zijn de omstandigheden welke geleid hebben tot de gedachte van de vorming van „sub-regions” waarin de eigenlijke problemen liggen. Deze omstandigheden zijn het bestaande verschil in de mate van economische ontwikkeling, en de tegenstellingen op het gebied van de monetaire politiek.

Hoewel het gebruikelijk is geheel Latijns-Amerika als onderontwikkeld gebied te beschouwen dient men toch voor ogen te houden dat landen als Argentinië en Venezuela een inkomen per hoofd der bevolking hebben dat niet al te ver achterblijft bij dat van de Westeuropese landen, en dus naar deze maatstaf gemeten niet zo heel erg onderontwikkeld meer zijn. Anderzijds hebben landen als Paraguay, Bolivia, Ecuador en Nicaragua inderdaad inkomens per hoofd die tot de laagsten ter wereld behoren. De ontwikkelingsgraad van de Latijns-Amerikaanse staten is

Op de Belgische Staatsbegroting voor 1959 belopen de totale ontvangsten en uitgaven resp. B.fr. 102.577 mln. en B.fr. 124.922 mln. De Regering wijkt het conjunctureel begrotingstekort in grote trekken aan de stijging der werkloosheid, de crisis in de steenkoolnijverheid, de daling van het spoorwegverkeer, alsook aan de geringere belastingen, met name de mobiliënbelasting en de overdrachtstaxen. Ruime aandacht wordt geschonken aan de begrotingen van de zgn. instellingen van openbaar nut die als het ware een verlengstuk vormen van de Staat en meer dan 20 pCt. van de staatsuitgavenbegroting bedragen. De Algemene Toelichting op de begroting bevat een analyse der uitgaven gebaseerd op een hergroepering volgens functionele categorieën. Hierdoor wordt de mogelijkheid geopend tot internationale begrotingsvergelijkingen. Bij vergelijking met de andere Benelux-partners blijkt dat het percentage der netto-overheidsinvesteringen, dat gedekt wordt door een overschot op de gewone dienst, in België aanmerkelijk lager ligt.

De Belgische Staatsbegroting 1959

De *Algemene Toelichting* van de begroting van ontvangsten en uitgaven voor het dienstjaar 1959 verscheen op het einde van december 1958. Luidens artikel 1 van de wet van 15 mei 1846 op de Staatscomptabiliteit moet het ontwerp van begroting aan de leden van de wetgevende kamers worden verstrekt, uiterlijk op 30 september van het jaar dat de opening van het dienstjaar voorafgaat. Dat deze termijn niet kon worden in acht genomen, dient hoofdzakelijk in verband gebracht met de moeilijkheden die met het vormen van een coalitieregering gepaard gingen.

De algemene begrotingsvoorstellen voor 1959 belopen B.fr. 102.577 mln. voor de ontvangsten en 124.922 mln. voor de uitgaven. Dit betekent dat B.fr. 22.345 mln. zal moeten ontleend worden. Vergeten wij echter niet dat het hier nog maar aanvankelijke kredietaanvragen en inkomstenverwachtingen betreft, die in de loop van het betrokken dienstjaar wijzigingen kunnen ondergaan en dat voor de staatsfinanciën ten slotte slechts de gerealiseerde ontvangsten en uitgaven een definitief belang hebben.

Van het in totaal te ontleenen bedrag hebben B.fr. 17.349

(vervolg van blz. 762)

dan ook van land tot land zeer verschillend. Hierin ligt één van de grootste problemen voor een regionale markt. De laagst-ontwikkelde landen vragen om speciale maatregelen ter bevordering van hun economische ontwikkeling. Zonder deze bijzondere voorzieningen zou de weg naar industrialisatie praktisch geblokkeerd zijn door de voorsprong die de in andere landen reeds gevestigde industrieën hebben. Het vrije spel der economische krachten kan er zelfs gemakkelijk toe leiden dat de verschillen in welvaart eerder toe- dan afnemen¹⁾. De meer-ontwikkelde landen erkennen de juistheid van deze argumenten wel, maar willen toch anderzijds hun sterkere positie uitbuiten. De door hen voorgestelde tegemoetkoming, enig uitstel bij de tariefsverlagingen, wordt door de zwakkere broeders onvoldoende geacht.

Een andere omvangrijke hinderpaal op de weg naar integratie wordt gevormd door de verschillen in de monetair-politiek. Het noordelijk deel van Latijns-Amerika heeft (min of meer) harde valuta's, gekoppeld aan de dollar: Mexico, de kleine Centraal-Amerikaanse staten, en in Zuid-Amerika Venezuela, Colombia en Ecuador. In de meeste van deze landen is reeds jarenlang strijd gevoerd tegen inflatie, onder andere met het doel een goed klimaat te scheppen voor investeringen door buitenlanders. Het zuidelijk deel van dit gebied echter greep en grijpt herhaal-

delijk naar het middel van de inflatie om zijn ontwikkeling te financieren; de meest recente voorbeelden van deze politiek worden gegeven door Bolivia en Brazilië. Hoe kan deze tegenstelling worden overbrugd?

De twee hierboven geschetste controversen vormen wel de kern van de moeilijkheden. Natuurlijk zijn er nog vele andere zaken op te lossen. In het economische vlak bijv.: voor welke produkten zal de regionale markt worden gevormd? Welke maatregelen zijn vereist wegens aanpassingsproblemen? Komt er een gemeenschappelijk buiten-tarief? Op welke wijze wordt het betalingsverkeer geregeld? Deze en dergelijke kwesties zullen evenwel minder moeilijk op te lossen zijn dan de twee eerdergenoemde problemen. Ook de politieke tegenstellingen, zoals de geschillen omtrent grenzen en de wrijvingen met de nog resterende dictatoriaal geregeerde landen, zijn problemen van de tweede orde. Over de vorming van een supranationaal controle- en gezagsorgaan is tot dusver nog niet gesproken; zou misschien de gedachte alleen al in strijd zijn met de nationale trots van de inwoners der „onafhankelijke republieken”?

Hierboven werd opgemerkt dat de bestaande verschillen in economische ontwikkeling en in monetair situatie de verbodiging van het idee van de blokvorming hebben bevorderd. Dit zal nader worden toegelicht in een volgend artikel, waarin iets gezegd zal worden over het verloop der onderhandelingen en de bereikte resultaten.

Quito.

H. LINNEMANN

¹⁾ Zie bijv. Gunnar Myrdal: „Economic theory and underdeveloped regions”. Duckworth, London 1957.

mln. betrekking op de buitengewone begroting, waarvoor overeenkomstig de traditionele opvattingen ten onzent normaal mag geleend worden. De overige B.fr. 4.996 mln. houden verband met de gewone begroting; dit bedrag wordt als het eigenlijke begrotingstekort voorgesteld.

Indien men abstractie maakt van de vraag of de gewone begrotingen in het verleden wel alle courante uitgaven bevatten en of de uitgaven in de aanvankelijke kredieten soms niet onderschat werden, blijkt dat bij de voorstelling der gewone begroting telkenmale nagenoeg evenwicht aanwezig was. Met deze traditie wordt thans gebroken. Het tekort van B.fr. 5 mrd. op de gewone begroting, dit is ongeveer 5 pCt. van het totaal, wordt zonder meer aanvaard als een recessieverschijnsel. Zonder de beslissing tot verhoging van diverse belastingen en taxes en andere maatregelen op fiscaal gebied zou het tekort nog hoger zijn geweest.

Uiterste pogingen om de gewone begroting sluitend te maken door middel van een gevoelige en algemene belastingverhoging of van sensationele uitgaveninkrimpingen werden vermeden. Het kwam er immers op aan, voor zover dit in de gegeven omstandigheden nog mogelijk was, voldoende conjuncturaanwakkerende factoren in de staatsbegroting te laten spelen.

De Regering wijt het conjunctureel begrotingstekort in grote trekken aan de verhoging der werkloosheid, de scherpe crisis in de steenkolenijverheid, de daling van het spoorwegverkeer met de gevolgen daarvan op de staatsuitgaven, alsook aan de vermindering in het bijzonder van de meest conjunctuurgevoelige belastingen, met name de mobilienbelasting en de overdrachtstax. Zodra de recessie ten einde is en de opwaartse beweging is ingezet — wending die men voorspelt voor de tweede helft van 1959 — moet de verwachte evolutie van deze sterk conjunctuurgevoelige uitgaven en ontvangsten het dan verder mogelijk maken het evenwicht in de daaropvolgende begroting te herstellen en tevens excedenten te behalen ter aanzuivering van de gewilde deficitten.

De voorgenomen politiek van cyclische begrotingstekorten houdt echter een zeker risico in, omdat bij de aanvang geen reserve aanwezig is. Deze laatste had o.a. tot stand kunnen komen uit de fiscale meeropbrengsten der voorafgaande goede jaren, hetgeen dan ook weer in die jaren goed had uitgevallen van uit een conjunctuurpolitiek oogpunt.

De Regering kondigt in de Algemene Toelichting het indienen van een speciaal wetsontwerp aan, waardoor een formule van cyclisch begrotingsevenwicht zou worden voorgeschreven, door inschakeling van een begrotings-egalisatiefonds¹⁾.

Ook zonder organieke wet moet het echter mogelijk zijn een stelsel van cyclische begrotingen toe te passen. Het komt er ten slotte vooral op aan de cyclische bekommernis niet te laten varen wanneer men zich in de hoogconjunctuur bevindt.

Anderzijds moet men in verband met de begrotingstekorten nog het volgende bedenken. De financiering van de buitengewone uitgaven, door middel van een beroep op de kapitaalmarkt, wordt doorgaans als verantwoord beschouwd. Is het omdat men investeringsuitgaven op het oog heeft? Bij een nader onderzoek valt echter op dat onder

de buitengewone uitgaven ook wel andere dan investeringsuitgaven kunnen voorkomen. Het productief karakter der uitgaven is evenmin een afdoende verantwoording: men kan inderdaad beweren dat, direct of indirect, vrijwel alle staatsuitgaven dit kenmerk vertonen.

Wanneer men de zaken aldus kritisch onderzoekt dan krijgen de tekorten, de evenwichten en de overschotten van onze buitengewone en gewone begrotingen een heel ander uitzicht. Deze beide voor ons traditioneel geworden begrotingsbegrippen vervagen dan en versmelten tot één beeld.

Het probleem wordt dan dat van een globale begrotingsmassa, te financieren door belastingen of leningsgelden, al naar gelang de noden van het reguleren van de economische kringloop, voornamelijk in functie van de tewerkstelling. Dit fundamentele beginsel, hoe deugdelijk ook, biedt nochtans o.i. wel wat te weinig houvast voor de praktijk.

Naast de hoofdstukken die meer bepaald betrekking hebben op de begroting van de Staat, opgevat als afzonderlijke rechtspersoon, omvat de Algemene Toelichting een hoofdstuk gewijd aan de begrotingen van de instellingen van openbaar nut, die als het ware een verlengstuk van de Staat uitmaken. De band tussen de Staatsbegroting en de begrotingen van deze autonome instellingen is zeer sprekend: voor 1959 voorziet eerstgenoemde niet minder dan B.fr. 26,7 mrd. (in 1958 beliep dit zelfs B.fr. 28,5 mrd.) in de vorm van kredieten bestemd voor bijdragen in hun uitgaven. Dit is dus meer dan 20 pCt. van de gehele staatsuitgavenbegroting.

Dit bedrag is als volgt onderverdeeld over de in aanmerking genomen groepen van instellingen:

	(in mln. B.fr.)
1. Sociale Zekerheid	12.798
2. Nationale hulpdiensten	878
3. Instellingen voor uitvoering van werken	2.224
4. Andere instellingen van administratief beheer	1.496
5. Instellingen met bedrijfskarakter ..	9.053
6. Instellingen voor openbaar krediet ..	231

Buiten de middelen welke de instellingen van openbaar nut uit de Staatsbegroting putten hebben zij nog hun eigen ontvangsten. Een volledig overzicht daarvan is aan de hand van de in de Algemene Toelichting verstrekte gegevens niet op te maken. Er moet echter voornamelijk worden gewezen op de door de instellingen van de Sociale Zekerheid geïnde bijdragen die voor 1959 worden geraamd op ongeveer B.fr. 35 mrd. Deze parafiscale heffingen hebben op het economisch leven meestal een gelijkaardige invloed als de belastingen.

Vandaar dat het noodzakelijk voorkomt er telkens rekening mede te houden wanneer men een beeld wil krijgen van de mate waarin de Overheid beslag legt op het nationaal inkomen. In een zelfde gedachtengang zou het de moeite lonen een geconsolideerde voorstelling tot stand te brengen van de begrotingen en rekeningen van de Staat met die van de instellingen van openbaar nut die een administratief karakter hebben en voorkomen in de groepen 1 tot 4 hierboven vermeld.

Een nieuwigheid in de *Algemene Toelichting* is de analyse

¹⁾ Dit wetsontwerp werd ondertussen door de Minister van Financiën neergelegd bij de Senaat (Document nr. 99, dd. 5 maart 1959).

der uitgaven op grond van een hergroepering volgens functionele categorieën.

De uitgaven worden ingedeeld in 12 hoofdfuncties die elk een bepaalde activiteit of groep van activiteiten van staatszorg omvatten en in 2 categorieën uitgaven waarvoor een doelmatige functionele onderverdeling nog ontbreekt, namelijk „Openbare Schuld” en „Algemene tussenkomst voor provinciën en gemeenten”. De bedoeling is, abstractie makend van de per Ministerie ingedeelde attributies, een juist inzicht te geven in de verschillende praktische doeleinden waartoe de middelen van de Schatkist worden aangewend. Vooral de evolutie van de uitgaven in de tijd zal hierdoor een klaarder beeld krijgen. Het gaat hier om gewone en gemakkelijk vatbare begrippen die best geschikt zijn ter informatie van de publieke opinie.

In het artikel verschenen in nummer 1, 1958, van het *Tijdschrift voor Economie*, onder de titel „De Benelux-begrotingen” wezen wij op het belang van de functionele hergroeperingen in verband met de internationale begrotingsvergelijkingen. Tevens waarschuwden wij tegen een al te lichtzinnig omspringen met deze functionele gegevens. Voor een exacte interpretatie is het inderdaad nodig dat nauwkeurig wordt nagegaan wat juist onder de 12 hoofdfuncties werd gegroepeerd. Het is immers zo dat sommige uitgavenposten onder de ene of de andere functie kunnen geklasseerd worden al naar gelang het standpunt dat men inneemt.

Van een andere kant moet er worden opgemerkt dat, zo er in de *Algemene Toelichting* gebruik werd gemaakt van de functionele hergroepering der uitgaven bij de ontleding van de inhoud der Staatsbegroting, deze laatste zelf, zoals ze thans nog wordt gepubliceerd, niet de geringste verbetering in dat opzicht vertoont. Met andere woorden de functionele criteria zijn nog niet effectief ingewerkt geworden in de bij de begrotingswetten gevoegde tabellen. Dit is evenmin het geval met de code der economische hergroepering.

Wat deze laatste betreft kan het enigszins verwondering wekken dat er in de *Algemene Toelichting* geen woord wordt over gerept, terwijl toch reeds sedert een paar jaar naast dit parlementair document een bijlage verscheen met de economische hergroepering der staatsuitgaven en -ontvangsten. Deze hergroepering nam de vorm aan van een aantal rekeningen en wortelt in de methodes gebruikt bij de nationale boekhouding. Het moet worden betreurd dat België op het gebied van de toepassing van een economische en functionele code op de begrotingen nog steeds achterstand vertoont t.a.v. zijn twee Beneluxpartners en van andere landen, des te meer dat de mogelijkheid tot het

verwezenlijken van die nieuwe begrotingsvoorstelling reeds geruime tijd bestaat.

De functionele indeling van de staatsuitgaven voor het dienstjaar 1959 wordt in grote trekken weergegeven in tabel 1.

TABEL 1.

Functionele indeling van de staatsuitgaven — Dienstjaar 1959

	Absolute cijfers (in mln.)	Procenten
1. Diensten van algemene aard	6.074	4,8
2. Landsverdediging	19.914	15,8
3. Buitenlandse betrekkingen	1.953	1,5
4. Belgisch Congo en Ruanda-Urundi	1.217	1,0
5. Justitie en politie	2.918	2,3
6. Onderwijs en cultuur	20.985	16,7
7. Sociale zaken en volksgezondheid	19.463	15,5
8. Vervoer en verkeer	15.946	12,7
9. Landbouw	1.389	1,1
10. Nijverheid en handel	2.557	2,0
11. Volkshuisvesting	2.148	1,7
12. Herstel oorlogsschade	7.716	6,1
13. Openbare schuld	16.576	13,2
14. Algemene tussenkomst voor provinciën en gemeenten	6.960	5,6
Totalen	125.816	100,0

Uit dit overzicht blijkt dat het zwaartepunt ligt bij de uitgaven voor landsverdediging, onderwijs, sociale zaken en volksgezondheid, vervoer en openbare schuld die samen bijna $\frac{3}{4}$ van de totale som vertegenwoordigen.

Wie deze gegevens zou willen vergelijken met die welke zo pas werden gepubliceerd door het Secretariaat-Generaal van de Nederland-Belgisch-Luxemburgse Douane Unie, in de Vergelijkende Studie van de Belgische, Nederlandse en Luxemburgse begrotingen 1955-1958, moet echter weten dat voor deze laatste studie aanpassingen van cijfergegevens plaatsgrepen om aan de resultaten een zo reëel mogelijk karakter te geven ²⁾ en om ze vergelijkbaar te maken met die van de andere landen. Zo werden er onder andere de reële uitgaven van verschillende fondsen die in de staatscomptabiliteit extra-budgettair worden behandeld, in verwerkt, in de plaats van de boekhoudkundige overschrijving van de begroting naar die fondsen.

Tabel 2 toont het niveau aan dat de aanvankelijke Staatsbegroting voor 1959 heeft bereikt in vergelijking met de vorige dienstjaren.

²⁾ De bijzonderheden van die aanpassingen worden uiteengezet in de „Aansluiting van de economische hergroepering met de officiële begrotingsgegevens”, blz. 49 van bovengenoemd rapport.

TABEL 2. *Vergelijkend overzicht der Staatsbegrotingen in de periode 1955-1959*

Dienstjaar	Uitgaven			Ontvangsten			Saldo		
	Gewone	Buitengewone	Totaal	Gewone	Buitengewone	Totaal	Gewone	Buitengewone	Totaal
1955 a)	81,0	14,3	95,3	82,1	0,3	82,4	+ 1,1	- 14	- 12,9
1956 a)	86,1	10,5	96,6	90,3	0,5	90,8	+ 4,2	- 10	- 5,8
1957 a)	94,1	17,7	111,8	100,0	0,8	100,8	+ 5,9	- 16,9	- 11
1958 b)	105,9	22,9	128,8	95,5	0,9	96,4	- 10,4	- 22	- 32,4
1959 c)	106,9	18,0	124,9	101,9	0,7	102,6	- 5	- 17,3	- 22,3

a) Verwezenlijkingen: wat de uitgaven betreft is hierin begrepen de vereffening van uitgaven, aan de begroting van het dienstjaar gehecht, maar die nog betrekking hadden op schulden van vroegere dienstjaren.

De opgegeven cijfers houden van een andere kant rekening met de uitgaven die voortvloeien uit de krachtens de wet uitgevoerde transferten van het ene dienstjaar naar het andere.

b) Aangepaste begrotingskredieten en herschatte ontvangsten. Wat het vermelde bedrag van de buitengewone uitgaven betreft, dient er op te worden gewezen dat hierin de overdrachten van 1957 en 1958 zijn begrepen, maar dat de overdrachten van 1958 naar 1959 nog niet konden worden afgetrokken. Het bedrag der kredieten voor gewone uitgaven mag ook niet zonder meer vergeleken worden met de verwezenlijkingen der vorige jaren. Van de kredieten kan immers een deel vervallen door ongebruik, terwijl er nog een aanpassing moet geschieden om rekening te houden met de overdrachten. Het aangegeven resultaat voor 1958 is dus met enkele miljarden overschat.

c) Het gaat hier om aanvankelijke ramingen.

Hieruit blijkt dat de jaren 1955, 1956 en 1957 voor de gewone begroting een totaal overschot van B.fr. 11,2 mrd. hebben opgeleverd. Deze besparingen op de gewone begroting hebben kunnen dienen voor de gedeeltelijke financiering van de buitengewone begroting. Het verschil, n.l. B.fr. 29,7 mrd. moet aanleiding hebben gegeven tot leningen. De officiële cijfers van de evolutie der Rijksschuld geeft van 1 januari 1955 tot 31 december 1957 een stijging aan van B.fr. 25.394 mrd. Er zij hier op gewezen dat het om diverse redenen zeer moeilijk is om een juiste parallel te trekken tussen de begrotingstekorten per dienstjaar en de evolutie der Rijksschuld per kalenderjaar.

Voor zover de als buitengewone uitgaven voorgestelde begrotingsposten overeenstemmen met wat principieel voor financiering bij middel van leningen mocht in aanmerking komen, kan men dus aannemen dat er hier, gewild of niet, een zekere cyclische reservering heeft plaats gehad. De vraag kan natuurlijk gesteld worden of de inspanning niet verder had moeten reiken? Wat er ook van zij, dit voorbeeld wijst erop dat de toepassing van het beginsel der cyclische begroting geen onmogelijkheid is, ook zonder organieke regeling. Wellicht is het anderzijds eveneens waar dat er met een wettelijk voorschrift meer waarborgen zullen zijn dat de regerende overheden de nodige politieke wil zullen aan de dag leggen om na een recessie het globale begrotingsdeficit zodanig te herleiden dat er voldoende besparingen uit blijken.

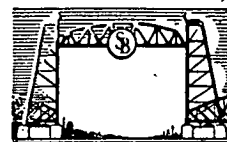
De juiste resultaten over het dienstjaar 1958 zijn nog niet gekend. De cijfers die in de tabel voorkomen geven wat de uitgaven betreft slechts een limiet aan, die echter nog kan verplaatst worden, rekening gehouden met wat in b) werd aangestipt. Alhoewel men normalerwijze mag aannemen dat het uiteindelijk tekort van de begroting 1958 enkele miljarden minder zal bedragen dan wat blijkt uit de tabel, toch wijst het resultaat op een zeer ernstige begrotingscrisis. Dat er zich in 1958 een belangrijk ontsparingsfenomeen in de overheidsfinanciën heeft voorgedaan lijkt geen twijfel.

Naast de begrotingsresultaten der vorige jaren zoals ze in de *Algemene Toelichting* worden voorgesteld, zou men ook aandacht moeten schenken aan die welke tot uiting komen in de economische hergroepering die als basis dient voor de vergelijkende studie hierboven reeds vermeld. Zonder verder in te gaan op de inhoud van het in deze economische opstelling gebruikte cijfermateriaal — inhoud die nogal sterk afwijkt van die der officiële gegevens ³⁾ — en de gevolgde hergroeperingstechniek, is het van belang de volgende algemene conclusies te noteren:

- Globaal deficit bij de economische opstelling:
1955 : 19.561 mln. fr.
1956 : 16.072 mln. fr.
1957 : 16.303 mln. fr. (voorlopig cijfer op basis van de aangepaste kredieten)
- Spaarsaldo van de Staat
dit is het bedrag dat de Staat op de gewone middelen (belastingen en andere courante inkomsten) heeft uitgespaard, nadat hiermede de consumptieve uitgaven,

³⁾ Dit is voornamelijk te verklaren door het feit dat in de economische opstelling ook verschillende fondsen werden geïntegreerd, en dat zij bovendien voor een deel der uitgaven op een ander criterium steunt.

N.V. SLAVENBURG'S BANK

Gevestigd te Rotterdam

VOOR AL UW BANK-, EFFECTEN- EN ASSURANTIEZAKEN

(Ingezonden mededeling)

waaronder ook de economische afschrijvingen en alle militaire uitgaven gerangschikt worden, en de inkomensoverdrachten werden betaald. De saldi bedragen:

1955 : — 319 mln. fr.
1956 : + 3.322 mln. fr.
1957 : + 5.788 mln. fr.

Deze spaarsaldi heeft de Staat volgens het Benelux-verslag kunnen besteden voor de gedeeltelijke financiering van het totaal van zijn netto-investeringen en netto-beleggingen (met inbegrip van de schuldaflossingen) alsmede voor de netto-kapitaaloverdrachten. Deze laatste verminderen weliswaar het staatsvermogen, doch hiertegenover staat een directe toeneming van het vermogen in de andere sectoren van de nationale economie.

In onderstaande tabel wordt de verhouding uitgedrukt tussen het totaalbedrag van de netto-investeringen, -beleggingen en -kapitaaloverdrachten over de jaren 1955-1957 en het totaalbedrag der spaarsaldi, zulks in vergelijking met Nederland en Luxemburg.

TABEL 3.

	Netto-investeringen, -beleggingen, -kapi- taaloverdrachten	Spaar- saldo	Dekkings- percentage
	(in mln. fr.)		
België	60.727	8.791	12 pCt.
Nederland	42.828	35.335	71 pCt.
Luxemburg	2.931	2.195	75 pCt.

Deze percentages geven de mate aan waarin de kapitaalverrichtingen in de drie landen door de gewone rijksmiddelen werden gedekt in die periode. Al scheen hierboven in de drie beschouwde jaren het resultaat van de Belgische Staatsbegroting in een tamelijk gunstig daglicht te staan, dan krijgt men bij vergelijking met de beide Beneluxpartners toch een minder goede indruk. Hierbij moet men nochtans bedenken dat er in de financieringswijze van de staatsuitgaven in België en in Nederland sedert verschillende jaren reeds een belangrijk verschilpunt kan worden vastgesteld.

In België worden de staatsuitgaven in veel grotere mate dan bij onze Noorderburen door leningen bestreden, wat voor deze laatste dan weer voor gevolg heeft dat de belastingdruk er relatief veel sterker is. De vraag kan echter gesteld worden hoelang België met deze wijze van begrotingsfinanciering nog zal kunnen doorgaan zonder bezwaar voor de nationale economie.

Sterrebeek.

V. DELVAUX

Management Science

Het congres van „TIMS” in Parijs

Van 7 tot 10 september werd in Parijs het zesde internationale congres gehouden van „TIMS”. Indien verteld wordt, dat dit de afkorting is van The Institute of Management Science, zal men zich afvragen, wat Management Science dan wel is. In het congresprogramma wordt gezegd dat deze nieuwe wetenschap is ontstaan uit verschillende stromingen. Wellicht heeft men reeds gedacht aan Taylor's Scientific Management en inderdaad is dit één van deze stromingen; de andere — belangrijkste — stromingen, die genoemd worden, zijn de industriële psychologie en -sociologie en het operationele onderzoek (operations research). Een zeer algemene aanpak wordt dus voorgestaan in de „Management Science” (beheerswetenschap?), hoewel men uit het congresprogramma wel de indruk krijgt, dat de toepassing van mathematisch georiënteerde methoden uit het operationele onderzoek voorlopig nog overweegt. Het streven naar integratie van de verschillende beheerswetenschappen en -technieken, dat expliciet één van de doeleinden van TIMS is, verdient naar de mening van verslaggevers grote belangstelling. De integratie betreft niet alleen de methoden, maar ook het terrein van onderzoek. De toepassingen, waarop de gloednieuwe wetenschap zich richt, behoeft men zich niet tot bedrijfsproblemen beperkt te denken; ook publieke lichamen kunnen als arbeidsterrein dienen en men kan zich voorstellen, dat de dag niet ver meer is, dat ook het gehele gebied der overheidsplanning, waarop sommige landen, bijv. Nederland, veel werk verrichten, binnen het gebied van de Management Science zal worden getrokken. Voorlopig zijn de claims echter nogal bescheiden en zegt men uitsluitend tot een wat meer geïntegreerde aanpak van organisatorische- en beleidsproblemen te willen komen. Noodzakelijk hiertoe is natuurlijk een samenwerking van vele en velerlei deskundigen en vooral ook een nauw contact, met wat wij dan maar gemakshalve „de praktijk” noemen.

Overzien wij nu het op het congres behandelde, dan blijkt dat hierbij de simulatiemethoden wel een zeer belangrijke rol hebben gespeeld. Het is een natuurlijk verschijnsel, dat in een jonge wetenschap „modeverschijnselen” voorkomen; enkele jaren geleden zou het voornaamste onderwerp waarschijnlijk wachttijdtheorie of lineaire programmering zijn geweest. Simulatiemethoden zijn methoden, waarbij men de situatie in bijv. een bedrijf kunstmatig nabootst, door er een gesimplificeerd „model” van te maken en dan dit model gebruikt om de werkelijkheid te bestuderen. Men vergelijkte de proefmodellen in de scheeps- en vliegtuigconstructie. Dergelijke modellen zijn wel essentieel verbonden met het gebruik van snelle (elektronische) rekenmachines, omdat deze de gelegenheid bieden een model vlug „door te rekenen” en er dus a.h.w. mee te experimenteren, door bijv. het effect van bepaalde grootheden of relaties (zeg het bedrag uitgegeven aan advertenties) op andere variabelen (zeg het netto bedrijfsresultaat) na te gaan. De snelle ontwikkeling van elektronische rekenapparatuur kan daarom met enige overdrijving wellicht zelfs de drijvende kracht achter deze conferentie worden genoemd.

Tot het terrein der simulatiemethoden moeten ook de zgn. bedrijfsspelen (business games, jeux de gestion) worden gerekend. Hierbij wordt een bedrijfssituatie nabootst; de deelnemers moeten beslissingen nemen, die door de rekenmachine, die het bedrijf „kent”, d.m.v. een ingevoerd model van het bedrijf, onmiddellijk worden verwerkt. Een groot aantal bedrijfsspelen bestaat al en in Parijs kon men er met enige kennis maken. Het doel van deze spelen is wel in de eerste plaats de „opleiding tot ondernemer”, d.w.z. een opleiding tot het efficiënt nemen van beslissingen in een complexe en veelszins onoverzichtelijke situatie. De deelnemers krijgen de situatie volledig uiteengezet, maar deze is dikwijls zo ingewikkeld, dat een volledige analyse niet mogelijk is, zeker niet binnen het korte tijdsbestek, dat men tot zijn beschikking heeft, zodat men wel zijn intuïtie of „feeling” te hulp moet roepen, juist zoals dit in de werkelijkheid van het ondernemersbestaan ook gebeurt. Interessant is ook, dat deze spelen een belangrijk psychologisch aspect hebben; de wijze waarop iemand „speelt” vormt namelijk een projectie van zijn persoonlijkheid in de zin van de psychologische projectietests. De resultaten behaald met een bedrijfsspel heeft men in vele gevallen consistent bevonden met die behaald bij de gebruikelijke psychologische karaktertests, bijv. de Rorschachtest. Zo vond men dat bij een bepaald spel de neiging tot adverteren (publiciteit) hoog gecorreleerd was met de mate van agressiviteit der persoonlijkheid; de meer „bescheiden” figuren verwachtten een verbetering van het bedrijfsresultaat eerder van een verbetering van de kwaliteit der geleverde prestaties. Een ander interessant psychologisch aspect van de bedrijfsspelen is de wijze waarop en vooral ook de snelheid waarmee men zijn onjuist gebleken beslissingen, bijv. te veel advertenties, corrigeert; deze snelheid hangt vooral ook af van de starheid (rigidness) van de persoonlijkheid, d.w.z. de mate waarin men bereid is zijn oorspronkelijk ingenomen standpunt voor een ander, beter, te verlaten. Het bedrijfsspel blijkt dus een nuttig hulpmiddel te zijn om zijn gedragspatroon te leren kennen en eventueel te corrigeren. Dit is dan nog eens, met andere woorden gezegd, wat het hoofddoel is van de „business games”: de opleiding tot ondernemer. Men ziet dat dit een kritische analyse achteraf vereist van de in het spel door de betrokken partijen genomen beslissingen, om daaruit de nodige lering te trekken.

Van een ander standpunt beschouwd kunnen de bedrijfsspelen nog een andere zeer nuttige functie vervullen, namelijk het verkrijgen van een beter begrip van het hoe en waarom van het ondernemersgedrag. Men moet dan uiteraard het spel niet door „leerlingen”, maar door ervaren ondernemers laten spelen. Een en ander kan er dan, wellicht toe leiden, dat aan het begrip rationeel handelen een wat minder enge interpretatie zal worden gegeven dan nu in de economische theorie van het ondernemersgedrag gebruikelijk is. Tijdens de conferentie werd er, nog wel door de president van TIMS, Dr. Salvesson, op gewezen, dat het begrip rationeel handelen voor een bepaalde ondernemer slechts gedefinieerd is binnen zijn „frame of reference”, d.w.z. het geheel van doelstellingen

en motieven, waarop zijn gedrag is gebaseerd, en dat dit geheel van doelstellingen en motieven dikwijls zeer ingewikkeld kan zijn. Een inzicht in de vraagstukken, die hier liggen, kan wellicht reeds door eenvoudige bedrijfsspelen worden verkregen. Een andere interessante bijdrage, nl. van Prof. Whitin, moet in dit verband worden genoemd. Whitin is tot het inzicht gekomen, dat ondernemers meestal niet zo handelen als in de economische handboeken wordt verondersteld. Hij is van mening, dat deze ondernemers zichzelf daardoor soms beslist tekort doen en stelt daarom de Management Science voor de taak, waar dit nodig en nuttig is, ondernemers te instrueren in het economisch handelen volgens de theorie. Genoemd worden bijv. de wenselijkheid van het op groter schaal toepassen van marginale calculatie en het disconteren van toekomstige opbrengsten. Whitin maakt de verstandige opmerking, dat de economische theorie zich nog wel enigszins zal moeten aanpassen om deze opvoedende taak naar behoren te kunnen vervullen; tot nu toe zijn er vele theorieën ontwikkeld, waarvan er sommige zelfs, op de manier zoals Whitin zich die voorstelt, een belangrijk toepassingsgebied kunnen krijgen, maar tegelijk is de economische theorie nog maar zeer weinig gevorderd op de weg van een werkelijk begrip voor en verklaring van het ondernemersgedrag. Hier zal dus een aanpassing nodig zijn en met name ook een meer empirische houding.

Whitin's negatieve oordeel over de resultaten van de gebruikelijke verklaring van het ondernemersgedrag uit de economische handboeken, houdt een vrij urgent programma in voor dit onderdeel van de economische theorie. Het gevaar is namelijk niet denkbeeldig, dat de economische theorie achter de ontwikkeling in de Management Science en operationeel onderzoek zal aanlopen en dat deze ontwikkeling geheel buiten haar om zal gaan. In Nederland staan wij er wat dit betreft misschien nog niet zo slecht voor, daar wij in de bedrijfseconomie een geheel van kennis en voorschriften bezitten, dat mede is ontstaan als reactie op het geringe realiteitsgehalte van de traditionele economische theorie van het ondernemersgedrag.

Zo was dan deze conferentie voor min of meer orthodoxe economen zeer nuttig, daar zij konden zien wat er door mensen van grotendeels niet-economische huize op hun terrein wordt verricht. Men mag hopen, dat er van beide zijden mogelijkheden tot samenwerking zullen kunnen worden gevonden. Zeker voor de economische theorie zal dit nuttig zijn, omdat hier interessante mogelijkheden tot nieuwe ontwikkeling zijn aangegeven. Voor de econoom die in toepassingen is geïnteresseerd, biedt de Management Science reeds nu een nuttig en uitgebreid arsenaal van methoden en technieken.

Rotterdam.

E. KAPTEIN,
C. VAN DE PANNE.

AANTEKENING

De Westeuropese gasvoorziening

Aardgas in het Nabije Oosten

Grootse plannen.

In zijn doorwrochte studie „Energie bestormt de wereld”, 1954, wijdt Anton Zischka ook de nodige aandacht aan het aardgas, dat pas in de laatste kwarteeuw als energiebron meer dan gewone betekenis heeft gekregen¹⁾. Ter verduidelijking moge er op gezag van deze schrijver aan worden herinnerd, dat de Verenigde Staten in 1925 nog slechts 18 mrd. m³ aardgas verbruikten tegen meer dan 200 mrd. m³ in 1952, want eerst na 1925 werden behalve olieleidingen ook meer en meer verre afstandsleidingen voor aardgas gelegd²⁾.

Aan het boek van Zischka ontleen wij verder, dat aardgas ten dele automatisch tegelijk met petroleum wordt gewonnen. Meestal is het, voor 90 pCt. uit methaan bestaande, gas van ca. 9.000 kilocalorieën verbrandingswaarde, dat de olie uit de grond perst. Vele geologische formaties bevatten alleen gas, geen olie. In elk geval hangen olie- en gasboringen nauw met elkaar samen en hebben de Verenigde Staten als oudste aardolieeland ook, met grote voorsprong, de leiding bij de winning van aardgas. In 1950 waren er in de Verenigde Staten rond 13 mln. verbruikers van natuurgas, die voor dit „afvalprodukt” van de olievelden meer dan \$ 1 mrd. betaalden.

Na deze aanloop geeft Zischka ons een helder inzicht in de snelle ontwikkeling der Amerikaanse aardgasindustrie en van het voor het vervoer van aardgas dienende buisleidingstelsel. Reeds in 1940 — zo zegt hij op blz. 118 van zijn boek — waren er in de Verenigde Staten 132.000 km hoofdleiding en 170.000 km distributieleiding, die door 55.000 bronnen werden gevoed. En wat het verbruik betreft, werd in datzelfde jaar — in warmte-eenheden omgerekend — reeds 14 maal zoveel natuurgas als kolengas gebruikt en was zijn verwarmingswaarde meer dan 5-maal zo groot als die van alle in de Verenigde Staten geproduceerde elektriciteit. De wereldoorlog — zo lezen wij vervolgens — bracht het aardgas de definitieve overwinning.

Deze oorlog heeft in West-Europa de ogen geopend voor de bijzondere betekenis van deze nieuwe energiebron. Maar Europa zelf is, zoals wij nog zullen zien, zeker niet rijk aan aardgas. Dat is wel het geval met het Nabije Oosten, alwaar het aardgas nochtans, evenals in de Verenigde Staten in een vroeger stadium, als een waardeloos bijprodukt wordt beschouwd en derhalve aan de vlammen wordt prijsgegeven. Aardgas krijgt nu eenmaal pas waarde wanneer het ergens heen geleid kan worden waar er behoefte aan bestaat. Maar de buisleidingen ontbreken die de overvloedige hoeveelheden aardgas naar West-Europa en wellicht nog naar andere gebieden zouden kunnen vervoeren.

Men mene nu echter niet dat men dit probleem maar zonder meer heeft laten rusten. Gedetailleerde plannen liggen reeds klaar. In het najaar toch van 1952 — aldus Zischka — publiceerde een van de meest ervaren firma's

¹⁾ Zie daarvoor o.a. ons artikel: „Amerikaanse petroleumperikelen” in „E.-S.B.” van 8 juli 1959.

²⁾ Interessante bijzonderheden omtrent de snelle ontwikkeling der aardgasindustrie treffen wij verder aan in het boek „Oil across the world; the American saga of pipelines” van Charles Morrow Wilson, 1946.

ter wereld op het gebied van buisleidingen, de Amerikaanse Bechtel Corporation, haar plan om binnen drie jaar voor ongeveer \$ 425 mln. 4.000 km nieuwe gasleiding aan te leggen: van Irak naar Turkije, onder de Bosporus door naar Griekenland en over de bodem van de Adriatische Zee naar Zuid-Italië, waardoor aansluiting zou kunnen worden verkregen met het reeds 2.400 km lange aardgasnet van de Po-vlakte (Italië wint thans reeds meer dan 3.000 mln. m³ aardgas). Via Italië zouden dan Oostenrijk en West-Duitsland kunnen worden bereikt.

Een andere gezaghebbende figuur op het gebied van buisleidingen, Ernest Peabody, onderhandeld in mei 1953 over een aardgasleiding van Koeweit en Saoedi-Arabië naar West-Europa, die onder de Rode Zee door naar Afrika en over Gibraltar, Spanje en Frankrijk naar het Kanaal en verder naar Groot-Brittannië zou leiden. Waarlijk grootse plannen! De uitvoering ervan heeft evenwel op zich laten wachten!

Een rapport van de E.C.E.

Het rapport van de E.C.E.: „The trend of the European gas industry”, april 1956, mag een belangwekkende studie worden genoemd. Duidelijk wordt erin aangetoond dat een ontwikkeling op grote schaal van de gasindustrie een aanzienlijke bijdrage zou kunnen leveren tot oplossing van het energievraagstuk van Europa. Men heeft hierbij het oog op de produktie van gas „from various origins” en verstrekt in dit verband gegevens over 1954 uit vier landen in Europa:

	Oostenrijk	Tsjecho-slowakije	Hongarije	West-Duitsland
	(in mln. m ³)			
Natuurgas	309	—	86	309 a)
Hoogovengas	441	878	71	11.093
Industriegas en gas uit olie	383	1.048	269	4.032
Gas uit cokes	462	1.176	81	12.886
	1.595	3.102	507	28.320
w.v. (in pCt.) gas uit cokes	29	38	16	45

a) Ontleend aan Energietechnik, Heft 4 und 8, Berlin 1955.

Het natuurgas neemt in deze tabel slechts een betrekkelijk kleine plaats in. Het rapport verschaft ook gegevens over de produktie van natuurgas in West-Europa in vergelijking met die in het Sowjet-blok en in de Verenigde Staten. Uit deze gegevens blijkt evenzeer de afhankelijkheid van West-Europa op dit gebied. Men oordele:

	1948	1953	1954
	(in mln. m ³)		
Oostenrijk	87	276	—
Frankrijk	174	252	259
Italië	116	2.298	2.982
Nederland	—	2	71
West-Duitsland	68	107	150 a)
Joegoslavië	9	73	90
	454	3.008	3.552
Tsjechoslowakije	—	160	—
Polen	—	—	500
Roemenië	—	—	5.700
U.S.S.R.	—	—	7.000
		160	13.200
Verenigde Staten	82.000	145.000	157.600

a) Naar opgave van Unternehmensverband Ruhrbergbau.

Letten wij op deze cijfers en op die in de vorige tabel, dan behoeft het geen verwondering te wekken, dat het

rapport reeds in de aanhef zeer pessimistische klanken laat horen. Europa zal — zo lezen wij dan ook — in de komende jaren niet alleen met een tekort aan energie te kampen hebben, maar zal, ondanks de exploitatie van alle beschikbare hulpbronnen, dit tekort op verontrustende wijze zien toenemen tot tijd en wijle de atoomenergie invloed zal kunnen gaan uitoefenen.

Het behoeft in dit licht beschouwd al evenmin verwondering te wekken, dat naar het oordeel der Commissie uitkomst uit de bestaande en de komende moeilijkheden feitelijk alleen te verwachten is van de invoer van natuurgas „from extra-European sources”. De mogelijkheden tot invoer van aanzienlijke hoeveelheden natuurgas van buiten Europa „doemen reeds aan de horizon op”. Als alles gaat volgens de plannen die ontworpen worden, zo heet het verder, zal de Europese gasindustrie worden „gerevolutioneerd”. Zij noemt daarna drie produktiegebieden, t.w. het Nabije Oosten met een produktie van 10 mrd. m³ per jaar en Venezuela met een produktie van 22 mrd. m³, van welke hoeveelheden meer dan de helft beschikbaar zou zijn voor de verkoop, terwijl er wellicht spoedig ook nog gas vanuit de Sahara zou kunnen worden verkregen.

Dit alles klinkt nogal optimistisch, maar over de mogelijkheden van het transport van de door West-Europa benodigde hoeveelheden aardgas, dat momenteel — men vergeet dit vooral niet! — als een waardeloos bijproduct moet worden aangemerkt, laat het rapport zich veel minder positief uit. Er wordt wel aan herinnerd dat men reeds enige jaren geleden de mogelijkheden van transport van aardolie en van aardgas ernstig heeft bestudeerd en o.a. de aanleg van een enorme buisleiding van Irak naar het hart van West-Europa heeft overwogen; dit plan heeft echter niet veel sympathie verkregen van de hierbij betrokken regeringen. Kortere kan het al niet ³⁾.

Een ander idee was om het aardgas in vloeibare staat te vervoeren — in speciale tankers — bij een temperatuur van —160° C, waardoor het volume tot 1/600 zou worden teruggebracht. Dit gas zou per calorie veel goedkoper zijn dan gas uit steenkool in Europa zelf en zou dadelijk gebruikt kunnen worden in koelinstallaties e.d., wat van groot economisch belang zou zijn. Maar — zo zegt het rapport op blz. 16 — de technische mogelijkheden van dit project zijn nog niet aangetoond en in verband met veiligheidsproblemen en praktische moeilijkheden is het niet waarschijnlijk te achten, dat het spoedig „a workable proposition” zal worden ⁴⁾. Toch dienen de toekomstige ontwikkelingen, zo laat men er op volgen, zorgvuldig te worden nagegaan.

En of dit nog niet genoeg is, wordt ons op blz. 49 heel duidelijk gezegd dat een verdere mogelijkheid voor de uitbreiding van de Europese gasindustrie zou zijn de aanvoer door buisleidingen van natuurgas uit oliegebieden buiten Europa, maar dat de bestudering van dit probleem zich nog in een beginstadium bevindt. Deze pessimistische

³⁾ De Fransman Louis Armand zegt hiervan in zijn in 1955 uitgebrachte rapport aan de 16 landen van de O.E.E.C., dat de zwaarste hindernis van politieke aard zal zijn, „daar de lijn door verschillende landen zal gaan en afnemers van verschillende nationaliteit zal moeten bedienen tegen een (lage) garantiëprijs met een geldigheidsduur van minstens 20 jaar. Dit wordt dus een kwestie voor regeringen en vandaar het pleidooi van de rapporteur voor eenheid.

⁴⁾ Op 22 juli 1959 wist een zegsman van het Westduitse Ministerie van Economische Zaken mede te delen dat Engeland heeft besloten, om, bij wijze van experiment, gas per schip uit Venezuela te laten komen.

conclusies hebben echter de Raad van Europa niet belet om in oktober 1958 een rapport te aanvaarden van zijn economische commissie inzake de exploitatie van aardgas uit de Sahara, waarvan het vervoer zou dienen te geschieden door buisleidingen en niet met gebruikmaking van tankers. De vraag is dus nu of het gas uit de Sahara uitredding zal kunnen brengen. In een volgend nummer hopen wij hierop nader in te gaan.

Haarlem.

F. S. NOORDHOFF.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

In de eerste acht maanden van 1959 heeft het tekort op de handelsbalans f. 1.261 mln. bedragen, d.i. ruim f. 90 mln. meer dan in de dienovereenkomstige periode van 1958. Eind juli was het, over de eerste zeven maanden geaccumuleerde tekort nog f. 26 mln. kleiner dan vorig jaar. In de maand augustus heeft zich dus een ommekeer in de ontwikkeling van de handelsbalans voltrokken. Ziehier één van de eerste symptomen van de achteruitgang in het overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans die zich volgens de Miljoenennota onder invloed van stijgende consumptie en investeringen geleidelijk zal gaan voordoen. Een dergelijke achteruitgang zou op de duur op de omvang van onze deviezenreserves — en dus ook op de geldmarkt — niet zonder invloed kunnen blijven. Voorlopig is dit echter nog een kwestie van later zorg, omdat de banken, zolang zij nog over een eigen omvangrijk deviezenreservoir beschikken, in geval van krapte tot repatriëring van buitenlandse beleggingen kunnen besluiten.

Een voor de geldmarkt interessante gebeurtenis is het feit, dat de Minister van Financiën de mogelijkheid heeft geopend voorlopige aanslagen vennootschapsbelasting in vijf termijnen te voldoen. Dit is in strijd met een Ministeriële Beschikking dienaangaande, welke voorschrijft dat betaling ineens dient te geschieden. Over deze beschikking loopt thans een proces, en mocht blijken dat de oorspronkelijke regeling — betaling ineens — houdbaar is, dan zullen zij, die van de door de Staatssecretaris geboden gelegenheid tot betaling in termijnen gebruik hebben gemaakt, 4,2 pCt. rente verschuldigd zijn.

De betekenis van deze maatregel voor de geldmarkt is dat dit mogelijkwijs het einde betekent van de seizoenskrapte die zich in de maanden september en oktober pleegt voor te doen onder invloed van de betaling ineens van honderden miljoenen aan vennootschapsbelasting. Het late tijdstip van de aankondiging, alsmede de onzekerheid in hoeverre inderdaad tot gespreide betalingen zal worden overgegaan, hebben het voor de geldmarktdisponenten overigens niet gemakkelijker gemaakt.

De kapitaalmarkt.

De Bank voor Nederlandsche Gemeenten heeft in de verslagweek veel stof doen opwaaien door een emissie van f. 75 mln. $4\frac{1}{2}$ pCt. obligaties à 100 pCt. aan te kondigen, nadat bekend was dat de gemeenten Rotterdam en Amsterdam tot de uitgifte van $4\frac{1}{4}$ pCt. obligaties

à 99 pCt. wilden overgaan. In Rotterdam heeft de wethouder van Financiën de houding van de B.N.G. als „onelegant” bestempeld, en de gemeenteraad nam met algemene stemmen een motie aan, waarin o.a. wordt geconstateerd en betreurd „dat de B.N.G., naar het schijnt, de centralisering van de voorziening in de kapitaalbehoeften der gemeenten zo belangrijk acht, dat terwille daarvan een daling van de kapitaalmarktrente door haar niet wordt bevorderd”.

Het spreekt van zelf dat de hier beschreven gang van zaken in de pers de nodige commentaren heeft uitgelokt, waarbij het aan een aantal verrassingen niet heeft ontbroken. Zo keert het socialistische dagblad „Het Vrije Volk”, uitgesproken voorstander van het systeem van centrale financiering via de B.N.G., zich tegen de houding van deze Bank, omdat een mogelijke daling van de rentestand erdoor zal worden vertraagd. Daarentegen is het liberale „Algemeen Handelsblad”, uitgesproken voorstander van een grotere mate van autonomie voor de gemeenten, de mening toegedaan, dat van een „bewuste machtstrijd op de kapitaalmarkt” geen sprake is. Volgens dit blad wil de B.N.G. het ijzer smeden als het heet is, d.w.z. profiteren van het feit dat de rente op de Nederlandse kapitaalmarkt nog niet de invloed heeft ondergaan van de stijging die zich in het buitenland heeft voorgedaan, met name in de Verenigde Staten en in Canada, waar de Regering dezer dagen een kortlopende lening met een rendement van bijna $6\frac{1}{2}$ pCt. heeft aangekondigd.

Indien deze redenering van het „Algemeen Handelsblad” juist is, zou men de wrijving die is ontstaan tussen de B.N.G. en de gemeenten dus kunnen herleiden tot een verschil in visie op de ontwikkeling van de kapitaalmarktrente in de naaste toekomst. De B.N.G. zou dan van mening kunnen zijn dat er een, uit het buitenland geïmporteerde, stijging van de kapitaalmarktrente te wachten is. En daar vrijwel alle gemeenten, ook Amsterdam en Rotterdam, voor de financiering van nieuwe projecten aangewezen zijn op de B.N.G. — rechtstreeks geplaatste leningen moeten in de meeste gevallen krachtens rijksvoorschrift voor consolidatiedoeleinden worden aangewend — zou het in deze visie passen dat de B.N.G. met het plaatsen van leningen haast betracht.

Daarentegen blijkt de Rotterdamse gemeenteraad van mening te zijn, dat de leningspolitiek van de B.N.G. een „autonome” bijdrage levert tot een stijging van de kapitaalmarktrente, m.a.w. dat deze politiek een verdere daling hiervan remt en misschien zelfs wel een stijging van de rente in de hand werkt.

Het lijkt geen twijfel dat het besluit van de B.N.G., in ieder geval op korte termijn, als een autonome factor in de rente-ontwikkeling moet worden beschouwd. De tijd zal moeten leren of, op iets langere termijn gezien, de door het „Algemeen Handelsblad” aan de B.N.G. toegeschreven visie juist zal blijken te zijn, of dat de toestand in ons land dermate verschilt van die in andere landen dat de rentestijging in het buitenland ons land grotendeels onberoerd zal laten. De ruime geldmarkt, de export van aandelen, de mindere aversie tegen belegging in obligaties, zouden in deze een rol kunnen spelen.

Vorige week werd te dezer plaatse reikhalzend uitgezien naar Troonrede en Miljoenennota, in de verwachting dat hierin — gezien de recente ontwikkelingen op de kapitaalmarkt — op duidelijke wijze uitdrukking zou worden gegeven aan het standpunt van de huidige Regering t.a.v. het systeem van centrale financiering via de B.N.G. In

een bijlage bij de Miljoenennota is nu de opvatting neergelegd dat moet worden vastgehouden aan de sinds maart 1959 bestaande regeling, volgens welke de opbrengst van rechtstreeks door de gemeenten geplaatste leningen moet worden besteed voor de consolidatie van vlottende schulden, het bedrag nodig voor nog niet definitief gefinancierde maar wel goedgekeurde kapitaalswerken daarbij inbegrepen. Dit is alleen niet het geval indien deze vlottende schulden minder dan 25 pCt. belopen van het bedrag der gewone dienst van de gemeente in kwestie. Hieruit kan men dus — zij het zijdelings — afleiden dat de Regering wat betreft de financiering van nieuwe projecten het systeem van centrale financiering wil handhaven.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	4 sept. 1959	11 sept. 1959	18 sept. 1959
Algemeen		312	308	304
Internat. concerns		450	443	436
Industrie		229	226	227
Scheepvaart		157	157	155
Banken		189	186	180
Indon. aand.		138	136	135

Aandelen		f. 167,20	f. 163,20	f. 159,—
Kon. Petroleum		646%	641	636%
Unilever		648	640%	629%
Philips		379%	374%	364
A.K.U.		577	566	564
Kon. N. Hoogovens		254½	245	243
Van Gelder Zn.		162	163%	160%
H.A.L.		329%	324	316%
Amsterd. Bank		162	149%	149
Ver. H.V.A. Mij-en				

Staatsfondsen		59%	59%	58%
2½ pCt. N.W.S.		93 ²⁵ / ₃₂	93 ¹⁰ / ₃₂	93 ⁵ / ₃₂
3½ pCt. 1947		89½	89½	89%
3½ pCt. 1955 I		90½	90	89½
3 pCt. Grootboek 1946		92½	92%	91½
3 pCt. Dollarlening		100½	100½	100½
4½ pCt. Nederland 1958				

Diverse obligaties	4 sept. 1959	11 sept. 1959	18 sept. 1959
3½ pCt. Gem. Rotterdam 1937 VI	94%	94	93½
3½ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III	88%	88	88
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	93	92%	93
3½ pCt. Philips 1948	95%	96	96½
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank	88	88%	88½
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957	111%	110%	109%

New York		652	637	626
Aandelenkoersgemiddelde				
Dow Jones Industrials				

M. P. GANS.

BINNENKORT VERSCHIJNT

een speciaal nummer

van „E.-S.B.”

over het

NOORDEN DES LANDS

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van:

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50;
fr. p. post f 23.60; voor studenten f 19.—; fr. per post f 20.10.

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

**DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM**

23-9-1959

RBB

Raadgevend Bureau

Ir B. W. BERENSCHOT N.V.

Adviseurs voor Bedrijfsorganisatie

AMSTERDAM - HENGELO (O)

zoekt contact met afgestudeerde

ECONOMEN en INGENIEURS

die gedurende ongeveer 5 jaren in het bedrijfsleven werkzaam zijn geweest en die er, ingeval hun interesse uitgaat naar het gebied van de wetenschappelijke bedrijfsorganisatie, belangstelling voor hebben om eventueel tot dit Bureau toe te treden als medewerker.

In deze functie zal hun taak de behandeling van uiteenlopende organisatie-opdrachten in de produktie en/of administratieve sector omvatten. Deze opdrachten worden aan het Bureau verstrekt door de verschillende takken van het Nederlandse bedrijfsleven (metaal-, textiel-, confectie-, bouw-, chemische en andere bedrijven). Zo nodig zullen zij hiervoor een gedegen interne opleiding ontvangen; uitzending naar bedrijven-opdrachtgevers in het buitenland behoort tevens tot de mogelijkheden.

Aan geïnteresseerden zullen op hun verzoek gaarne nadere inlichtingen worden verstrekt; zij worden uitgenodigd zich hiertoe schriftelijk te wenden tot de Directie van het

RAADGEVEND BUREAU Ir B. W. BERENSCHOT N.V.

POSTBUS 45 - HENGELO (O)

Het

kostbaarste dat een tijdschrift bezit, is de onafhankelijkheid van de redactionele inhoud.

HET LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT
vraagt een

Vrouwelijke medewerker

Aard der functie: a. Secretariaatswerkzaamheden;
b. Economisch onderzoek.

Vereist: Cand. economie of daarmee gelijk te stellen opleiding.

Leeftijd: tot 35 jaar.

Brieven met uitvoerige inlichtingen naar Conradkade 175, Den Haag.

Het bestuur van de **Drie Gasthuizen te Arnhem** (Instelling van weldadigheid werkzaam op het terrein van de bejaardenzorg) zoekt

EEN ERVAREN BOEKHOUDER

voor de drie stichtingen en het rusthuis.

Gevraagd wordt: een capabele kracht die zelfstandig de gehele administratie kan voeren en de nodige overzichten en begrotingen kan samenstellen die dienen om het bestuur een goed inzicht te geven in het gevoerde financiële beheer.

Geëist wordt: middelbare schoolopleiding, gevolgd door ten minste het S.P.D.-diploma.

Geboden wordt: een zelfstandige positie, waaraan een salariëring is verbonden van plm. f. 5.700,— tot plm. f. 7.700,—, 4% vakantiegratificatie en een ziekengeldregeling volgens de gemeentelijke regeling in de provincie Gelderland. Aanstelling geschiedt in tijdelijke dienst, na twee jaar is vaste aanstelling mogelijk, met opnemng in het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds.

Uitvoerige, eigenhandig geschreven, sollicitaties te zenden aan het bestuur van de Drie Gasthuizen, Vondellaan 27 te Arnhem, binnen 14 dagen na het verschijnen van dit nummer.

Kandidaten dienen bereid te zijn zich aan een psychotechnisch onderzoek te onderwerpen.

Mondelinge besprekingen vinden uitsluitend na oproep plaats.

COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING

*U reageert op annonces in „E.-S.B.“?
Wilt U dat dan steeds kenbaar maken!*

Dekking van pensioenverplichtingen

De keuze tussen

Eigen Beheer en Herverzekering

is afhankelijk van velerlei factoren.

Een objectieve beoordeling van dit vraagstuk geeft ons gespecialiseerd

BUREAU VOOR PENSIOENFONDSEN

De deskundige adviezen van dit Bureau zijn afgestemd op een zo groot mogelijk profijt van de gestorte premies met inachtneming van de vereiste zekerheid voor de deelnemers.

DE TWENTSCHE BANK

Uw financiële raadsman

**ALGEMEENE FRIESCHE
LEVENSVZERKERING-MAATSCHAPPIJ**

„DE GROOT-NOORDHOLLANDSCHE VAN 1845”

Bij bovengenoemde Maatschappijen
bestaat de mogelijkheid
tot plaatsing van enige

ECONOMEN en JURISTEN

op de hoofdkantoren
Leeftijd ten hoogste 35 jaar

Sollicitaties te richten aan de directie te Leeuwarden, Burmaniahuis,
onder vermelding op de envelop van de letters E]

Efficiency

bespoedigt
Uw contacten
met gegadigden
★

Indien
Uw telefoonnummer
in Uw annonce
moet worden
opgenomen,
vermeld dan
tevens het

NETNUMMER

**KWANTITEIT
of
KWALITEIT ?**

Wanneer het U vooral om de kwantiteit van de reacties op door Uw onderneming geplaatste personeelsannonces gaat, dan menen wij er goed aan te doen U tevoren te moeten afraden deze annonces in „E.-S.B.” te plaatsen. Honderden reacties voorspellen wij U beslist niet.

Wilt U echter een indruk hebben van de kwaliteit van de binnenkomende reacties, dan zal het U interesseren dat talrijke grote ondernemingen regelmatig „E.-S.B.” inschakelen als medium voor het oproepen van functionarissen op hoog niveau. De ervaring leert deze bedrijven namelijk dat een oproep, in „E.-S.B.” geplaatst, een prima selectie van het aantal reacties betekent, hetgeen een niet onbelangrijke aanwijzing is wat betreft het „aanbod”.

Zoekt U het in de kwaliteit van de reacties op Uw personeelannonces, dan geven wij U ernstig in overweging om „E.-S.B.” als medium in te schakelen.

Advertentie-afdeling
Postbus 42 — Schiedam

GEMEENTE ROTTERDAM

UITGIFTE VAN
f 25.000.000,— 4¹/₄%

30-jarige OBLIGATIES

in stukken van f 1000,- aan toonder.

Ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op bovengenoemde uitgifte zal zijn opengesteld bij hun kantoren te ROTTERDAM, AMSTERDAM en 's-GRAVENHAGE, voor zover aldaar gevestigd, op

DINSDAG 29 SEPTEMBER 1959,

van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 uur,

tot de koers van 99 pCt.

op de voorwaarden van het prospectus dd. 18 september 1959.

Exemplaren van het prospectus en inschrijvingsbiljetten zijn bij bovengenoemde kantoren verkrijgbaar.

ROTTERDAMSCH E BANK N.V.
AMSTERDAMSCH E BANK N.V.
INCASSO-BANK N.V.

NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.

DE TWENTSCHE BANK N.V.
LIPPMANN, ROSENTHAL & CO.

R. MEES & ZONEN
PIERSON, HELDRING & PIERSON

HOLLANDSCHE SOCIETEIT VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.

Hoofdkantoor Nederland:
Herengracht 475, Amsterdam-C. tel. 221322
Head Office Canada:
1130 Bay Street, Toronto 5

...meer dan anderhalve
eeuw levensverzekering

ONDERNEMINGEN, die het beste leidende personeel zoeken,

speciaal met economische
scholing, roepen sollicitanten
op door middel van een
annonce in de rubriek

„VACATURES”

Het aantal reacties, dat
deze annonces tot gevolg
hebben, is doorgaans
uitermate bevredigend;
begrijpelijk, omdat er bijna
geen grote instelling is,
die dit blad niet regel-
matig ontvangt en
waar het niet circuleert.

thans weekblad!!

Hiermee wint dit speciaal op de
particuliere belegger ingestelde
tijdschrift zeer aan actualiteit.

Verder gaat Bel-Bel thans ook
1 x per 14 dagen de **koersen
van incurante fondsen** pu-
bliceren, verstrekt door de
Nederl. Credietbank N.V.

Abonnementen (per jaar f 19,—;
per kwartaal f 5,50) kunnen
elk kwartaal ingaan en dienen
te worden opgegeven bij
de Administratie van Bel-Bel,
Postbus 42, Schiedam.

VRAAGT EEN
GRATIS PROEFNUMMER!

Voor ons nieuw te bouwen distributiecentrum in de Achtersluis-
polder te Zaandam vragen wij een

BEDRIJFSLEIDER

Dit zal een man moeten zijn met een uitstekend organisatie-
vermogen en ruime ervaring in een leidinggevende positie.
Degenen, die naast bovenvermelde eisen ervaring hebben op-
gedaan met een groot vervoersapparaat, genieten de voorkeur.
Leeftijd 32 tot 45 jaar.

Het ligt in de bedoeling, dat het centrum over twee jaar in ge-
bruik zal worden genomen. Bij de reeds aan de gang zijnde voor-
bereidingen zal de betrokken functionaris echter volledig worden
ingeschakeld, o.m. bij het bestuderen van de problemen, die zullen
ontstaan door integratie van de nieuwe organisatie in de reeds
bestaande.

*Belangstellenden worden verzocht eigenhandig
geschreven sollicitaties, vergezeld van een
recente pasfoto te zenden aan de Directie,
Westzijde 30 te Zaandam. Op enveloppe
vermelden letter B.C.*

ALBERT HEIJN

De Katholieke Vereniging van Werkgevers in de Metaal-industrie te Tilburg zoekt

ACADEMICUS

met ervaring op sociaal-economisch en juridisch gebied, leeftijd bij voorkeur ouder dan 30 jaar, ter vervulling van een belangrijke functie op het secretariaat der vereniging.

Eigenhandig niet met ballpoint geschreven brieven voorzien van pasfoto te richten aan het bureau der vereniging: Willem II-straat 53, Tilburg.

GEMEENTE HAARLEMMERMEER

Bij het sociografisch bureau kan worden geplaatst een

MIDDELBAAR PLANOLOGISCH ONDERZOEKER

in de rang van commies of commies A.

De te benoemen ambtenaar zal worden belast met planologisch onderzoek, alsmede met sociaal onderzoek in ruimere zin.

Jaarwedde commies f. 6.054,26 tot f. 7.387,62; commies A f. 6.681,53 tot f. 8.497,86; toelagen inbegrepen (uitgezonderd 4% vakantietoelage).

I.Z.A.-regeling en verplaatsingskostenbesluit van toepassing.

Sollicitaties binnen 14 dagen aan de burgemeester te Hoofddorp.

N.V. BANK VOOR NEDERLANDSCHE GEMEENTEN

gevestigd te 's-Gravenhage

UITGIFTE VAN

f 75.000.000.— 4½ pCt. 25-jarige Obligaties 1959
(Tweede lening)

Grootte der stukken: nominaal f 1000.— en f 500.—.

Na de toewijzing kunnen desgewenst, in de plaats van obligaties, schuldregister-inschrijvingen groot tenminste nominaal f 100.000.— worden verkregen.

Ondergetekende bericht, dat de inschrijving op bovengenoemde uitgifte zal zijn opengesteld op

DONDERDAG 24 SEPTEMBER 1959

van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 uur

TOT DE KOERS VAN 100 pCt.

bij de kantoren te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage, voorzover in genoemde plaatsen gevestigd, van:

Rotterdamsche Bank N.V.

De Twentsche Bank N.V.

Amsterdamsche Bank N.V.

Incasso-Bank N.V.

Lippmann, Rosenthal & Co.

R. Mees & Zoonen

Nationale Handelsbank N.V.

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

H. Oyens & Zonen N.V.

Pierson, Heldring & Pierson

Hope & Co.

alsmede ten kantore der Vennootschap

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 17 september 1959.

Dooreenleverbaarheid met de obligaties van de bij het prospectus d.d. 3 september 1959 geëmitteerde 4½ pCt. obligatielening 1959 zal worden aangevraagd.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten, alsmede, in beperkte mate, de statuten en het laatste jaarverslag, zijn bij bovenstaande inschrijvingskantoren verkrijgbaar.

's-Gravenhage, 17 september 1959.

N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten.

CENTRAAL BEHEER

Singel 126-130, Amsterdam-C.

ONDERLINGE VERZEKERINGEN VOOR HET BEDRIJFSLEVEN

WET-RISICO

Bedrijfs-w.a.-verzekering.

Motorrijtuigverzekering
w.a.-dekking voor alle
motorrijtuigen f. 500.000,-
per gebeurtenis.

Ongevallenverzekering voor
inzittenden van personen-
auto's.

BRAND-RISICO

Brand- en bedrijfsschade-
verzekering voor industriële
en andere objecten.

Belangrijke besparing op de
premie.

Verzekerd bedrag ruim
2 miljard gulden.

MOLEST-RISICO

Molestverzekering
ingeschreven bedrag ruim
7 miljard gulden.

Stormverzekering
verzekerd bedrag ruim
1 miljard gulden.

VERVOER-RISICO

Transportverzekering van
goederenzendingen in
binnen- en buitenland.

PENSIOEN-RISICO

Ouderdoms-, weduwen-,
wezen- en invaliditeitsver-
zekering van werknemers.
Verzekerd bedrag ruim
1 miljard gulden.

Belegd vermogen 250
miljoen gulden.